

Niels T. Sterum: Løgum – kloster, slot og by. ”Pionerer i ødemarken”. Del I-II

Skrifter fra Museum Sønderjylland vol. 3

Haderslev 2010

I alt 532 sider, rigt ill. Både i s/h og farver. Udførlig eng. sammenfatning

Kr. 495

Den foreliggende udgivelse repræsenterer intet mindre end et livsværk. At dette livsværk nu også har materialiseret sig i et storværk, delt op på to store smukke bøger, er derfor kun naturligt. Forfatteren, arkæologen og pensioneret museumsinspektør Niels Sterum har i mere end en menneskealder flittigt og ihærdigt beskæftiget sig med cistersienser-munkenes Løgum Kloster. Det har han gjort, siden han foretog de første spæde udgravninger i 1975 – gennem alle årene i et tæt samarbejde med bl.a. lærere og skiftende elevhold på Løgumkloster Højskole.

Men hvorfor dette storværk absolut skal have det valgte format, er en gåde. Dets uhandy bredde placerer bogen i kategorien af voluminøse mere eller mindre nyttige koge- og wellness-bøger, hvis formål slet ikke er at blive læst. Men blot ligge fremme til beskuelse på et sofabord. På den måde tager format og layout magten fra læsbarheden. Og det er synd. Dette værk fortjener at blive læst. Det fortjener ikke blot at blive liggende til pynt. Det rummer en rigdom af viden, ræsonnementer og udsyn. Men et A4 format ville have givet værket samme layout-fordele som det valgte, men ville unægteligt have forøget værket's funktionalitet væsentligt.

Efter dette mavesure opstød til bogen og dens indhold. Cistercienser-ordenen var kommet til Danmark i 1144 for at grundlægge Herrevad Kloster i Skåne. Det var kun et halvt århundrede efter, at ordenen var blevet stiftet 1098 i Citeaux i det daværende kongerige Burgund. Og byggende på den hellige Benedikt af Nursias munkeregler fra 500-tallet. Sytten år senere, i 1115, var munkebroderen Bernhard blevet sendt til Clairvaux, ligeledes i Burgund, for her at grundlægge et datterkloster til Citeaux. Og for at tage initiativ til at udbrede klosterreformerne videst muligt. Med det resultat, at der ved Bernhards død i 1153 fandtes omkring 350 klostre spredt i Europa. Blandt dem Herrevad Kloster fra 1144. Inden år 1200 kom der yderligere otte munkeklostre til i Danmark, og et af dem var Løgum Kloster, grundlagt 1173 under navnet Locum dei, dvs. Guds sted.

Cistercienserne blev hurtigt kendt for en teologi med hovedvægt på det enkelte menneskes oplevelse af kærligheden til medmennesker og til Gud. Bernhards prædikener over Højsangen blev i kirkelige kredse specielt populære som manifestation af cisterciensernes levende åndelige liv. Ordenens arkitektur blev i 1100-tallet nærmest synonym med begrebet klosterarkitektur, baseret på enkelthed og funktionalitet.

I Løgum slog munkene sig ned på et sted, der svarede til deres primære behov. Det skulle være et område med en passende mængde ubenyttet jord og med let adgang til rigeligt vand. Eller som der stod i klosterreglerne fra 1134: ”Ingen af vore klostre må bygges i byer, befæstede steder eller

landsbyer, men på steder fjernt fra menneskers færden”. Hele del II af Sterums værk er en dokumentation af, at disse regler ikke var blevet fulgt i Løgum – ligesom det heller ikke var tilfældet andre steder i Europa. Derfor er nærværende værks undertitel ”Pionerer i ødemarken” da også forsynet med anførselstegn. Fundet af lig og andre genstande dokumenterer tydeligt og overbevisende, at der var en landsby og en kirke i Løgum, da munkebrødrene ankom fra Seem, syd for Ribe. Her havde biskop Radulf af Ribe nemlig et par år tidligere grundlagt et cistercienser-kloster i et tidligere benediktiner-kloster.

I værkets første del giver forfatteren en arkæologisk og systematisk beskrivelse af cistercienserklostret fra dets grundlæggelse i 1173, og til det blev nedlagt 1548 – dvs. kun tolv år efter reformationen. Dets firefløjede anlæg med den smukke og statelige rødstens-kirke af Fontenaytypen som nordfløj blev et halvt århundrede senere omdannet til et slot under den gottorpske hertug. Sterum sætter slottet ind i sin nye sammenhæng, og flækken Løgumklosters udvikling indtil år 1700 bliver beskrevet. På den måde bliver hans værk meget mere end blot klosterhistorie. Det bliver også slots- og byhistorie. Hvor forfatterens historiske beretninger fletter fingre med udførlige udgravningsrapporter.

For første gang får vi en samlet og afrundet præsentation af hele det store kloster-kompleks på baggrund af de talrige arkæologiske udgravninger, som vekslende arkæologer har foretaget på området i det sidste halvandet århundrede. Forfatteren fremlægger megen ny viden, samtidig med at han omhyggeligt og udførligt gør rede for de arkæologer og historikere, på hvis skuldre og arbejder han selv har arbejdet. Af særlig stor betydning er som nævnt hans påvisning af, at en allerede eksisterende sognekirke blev revet ned for at give plads til klostret.

Dermed er vi ovre i anden del af det imponerende værk. Den er primært helliget en vurdering af det billede, som cistercienserne ønskede at blive set i. Nemlig, at munkeordenen altid bosatte sig på øde steder uden bosættelser. På baggrund af et stort skriftligt materiale og en gennemgang af de over 500 klostre, som cistercienserne formåede at grundlægge i Europa i perioden 1098-1212, dokumenterer forfatteren, at over halvdelen af dem blev anlagt på eller i nærheden af eksisterende bebyggelser.

Det er ikke blot Løgum Kloster, Sterum beskæftiger sig med. Han får på imponerende vis sat det lokale ind i en international sammenhæng. Den lille historie som repræsentant for den store. Således at vi får et sammenhængende billede af en stor europæisk kulturinstitution og dens enorme betydning - ikke blot for kristendommens udbredelse og konsolidering, men også for den generelle verdslige samfundsudvikling i middelalderen. I et flot samspil mellem de skrevne og de arkæologiske kilder får Sterum dermed gjort opmærksom på den enorme kulturhistoriske og civilisatoriske betydning, som den magtfulde cistercienserorden fik for Europa i højmiddelalderen.